

C
ج

CABA

(bk. BENNÂK).

CÂBELKÂ - CÂBELSÂ

(جابلقا - جابلسا)

Tasavvufta
çeşitli anlamların sembolü olarak
kullanılan efsanevi iki şehir.

Câbelkâ ve Câbelsâ etrafı surlarla çevrili, son derece büyük efsanevi iki şehrin adıdır. Kaynaklarda Câbelk-Câbels, Câberkâ-Câbersâ ve Câberkiyâ-Câbersiyâ gibi adlarla da anılırlar. Her birinin 1000 veya 10.000 kapısı, her kapıyı bekleyen bir o kadar da bekçisi vardır. Bir defa nöbet tutana ikinci defa nöbet sırası gelmeyecek kadar kalabalık olan halkı Hz. Âdem'in ve insanoğlunun varlığından haberdar değildir. Câbelkâ ve Câbelsâ tam anlamıyla birer harikalar ülkesidir. Hz. Hasan'ın halifeliği Muâviye'ye devrederken yaptığı konuşmada atıfta bulunduğu bu iki şehirden birinin Âd, diğerinin Semûd kavmine ait olduğunu da rivayet edilir.

Tasavvufta sâlikin hakikate ulaşmak için her türlü alâka ve kayıttan koparak katetmesi gereken menzillerin ilkinde Câbelsâ, sonuncusuna Câbelkâ denir. Sühreverdi el-Maktûl Câbelkâ, Câbelsâ ve Horkalya şehirlerinin sekizinci iklimde olduğunu, ilk ikisinin misal unsurları, sonuncusunun misal felekleri âlemine ait bulunduğunu söyler. Muhammed b. Yahyâ el-Lâhîcî'ye göre ruhların bu dünyaya gelmeden önce bulundukları âlem Câbelkâ, ölümden sonra gidecekleri âlem Câbelsâ'dır. Bu şehirlerin birinin Meşrik'ta, diğerinin Mağrib'de bulunması ruhların doğuş ve batış yerleri oldukları mânasına gelir. Ancak Câbelkâ Câbelsâ'dan daha latif, daha saf ve daha aydınlıktır. Zira ruhlar dünyaya gelmeden önce daha temiz idiler.

Söz konusu iki şehir, iki âlem arasındaki geçiş ve ara âlemler olarak da görülmüştür. Buna göre Câbelkâ gayb* ve şehâdet* âlemleri arasında bulunan bir berzah olup dünyadaki her şeyin orada bir sûreti vardır. Ruhların öldükten sonra döndükleri yer olan Câbelsâ'da dün-

yada iken kazanılan bütün amellerin birer sûreti bulunur. "İyilerin gideceği yer Câbelkâ, kötülerin gideceği yer Câbelsâ'dır" diyenler bu kavramları cennet ve cehennem gibi anlamışlardır.

Câbelkâ bazılarına göre vücûb* ve imkân* dairelerini içine alan ulûhiyyet mertebesidir. Eşyanın esas sûretleri burada mevcuttur. Bütün varlıkların doğuş yeri (meşrik) orasıdır. Câbelsâ ise gerek ilâhî isimler gerekse maddeyle ilgili bütün hakikatlerin zuhur yeri olan insanın varlığıdır. Zât-ı ilâhî meşrikünden doğan her şey insanın varlığının mağribinde batır ve kaybolur. Bundan dolayı Câbelkâ'nın doğuda Câbelsâ'nın batıda olduğuna inanılmıştır.

Mutasavvıf şairler, "İster Câbelkâ'da ara ister Câbelsâ'da, Allah her yerde vardır"; "Allah ile olunca Câbelkâ'da da Câbelsâ'da da olsan farketmez" gibi sözlerle ilâhî varlığın sınırsızlığını ve O'nun gayelerin ötesinde olduğunu anlatmak istemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "câbels", "câbelk" md.leri; Kâmus Tercümesi, "câbels", "câbelk" md.leri; Bekrî, Mu'cem, I, 354; Yâkût, Mu'cemü'l-büldân, II, 90; Hakîm et-Tirmizî, Hattmü'l-evliyâ, s. 262; Şehâbeddin es-Sühreverdi, Muşannefât-ı Şeyhu'l-işrâk (nşr. H. Corbin), Tahran 1977, II, 234, 254; Nişancizâde, Mir'ât-ı Kâinât, İstanbul, ts., s. 38, 39; Ma'sûm Ali Şah, Tarâ'îk, III, 351-352.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

CA'BER KALESİ

Yakınındaki
"Türk mezarı" ile ünlü
Ortaçağ kalesi.

Kuzey Suriye'de Fırat nehrinin orta mecrasının sol sahilinde ve Rakka'nın 50 km. batısında volkanik bir tepe üzerinde yer alır; bugün 1974 yılında yapılan Tabya Barajı'nın doğusunda ve göl sularına sokulmuş durumdadır. İslâmiyet'ten önce Musul-Halep yolu üzerinde Devser (Bizans kaynaklarında Dawsarôn) adıyla ünlü bir müstahkem mevki olup efsaneye göre bu adı, kurucusu Hîre Hükümdarı Nu'mân b. Münzir el-Lahmî'nin adamlarından Devser'den almıştır. 19 (640) yılında İyâz b. Ganm kumandasındaki İslâm ordusu tarafından fethedilen kale, X. yüzyılın ikinci yarısına kadar Cezîre valilerince yönetilmiştir. Daha sonra uzun süre Benî Nümeyr kabilesinin elinde kalan kalenin 1040 yılına doğru Fâtımîler'in Suriye bölgesi kumandanı Anuş Tegin ed-Dizberî'nin hâkimiyeti altına girdiği görülmektedir. Dizberî'nin ölümünden sonra kale Nümeyrîler'den Utayr ailesinin eline geçti.

Selçuklular döneminde kaleyi Ca'ber b. Sâbık el-Kuşeyrî ele geçirdi ve kale daha sonra onun adıyla anıldı. Bir harrâmi olan Ca'ber ve ondan sonra yerine geçen oğlu Sâluk kaleyi daha da tahkim ederek kervanları vuran bir eşkiya yuvası haline getirdiler. Selçuklu Sultanı Melikşah Halep seferi münasebetiyle bölgeye gelişinde kaleyi zaptetti (1086) ve Kuşeyroğulları'nı bölgeden uzaklaştırdı. Daha sonra da burayı Halep üze-

Ca'ber Kalesi'nin baraj yapılmadan önceki ve sonraki durumu

